

ՅՈՒՆԵՍԿՈՒՆԵՐ

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀՈՄԵՐՈՍԸ

ԺԹ դարի շատ երգահաններ են դիմել ժողովրդական երաժշտությանը: Մեծ մասի համար ժողովրդական երաժշտությունը եղել է ինքնատիպ նիւթ, որը նրանք օգտագործել են սեփական երկերը ստեղծելու համար: Իսկ Կոմիտասը խորապէս հաւատացել է ժողովրդական արուեստի ինքնուրույն գեղարուեստական արժէքին: Նրան վիճակուած է եղել ժողովրդական երգը հասցնել համաշխարհային երաժշտութեան պատմութեան մէջ՝ դրեթէ անսխալագույն բարձունքի:

Ժողովրդական արուեստի կատարեալ իմացութիւնը եւ արուեստագէտի հանճարեղ կանխազգացումը Կոմիտասին թոյլ են տրուել ժողովրդական ստեղծագործութեան անյատել ծովից ընտրել գեղարուեստօրէն առաւել վառ եւ ինքնատիպ նմուշները: Դրանցից նա ստեղծել է ժողովրդական կեանքի մի ամբողջ երաժշտական վիպերգութիւն, լի առնականութեամբ եւ ուժով, հետաքննող ոգեւորութեամբ եւ խոստովանող ոգեւորութեամբ: Ողբերգական շնորհալիութեամբ, ամենաբնորոշ քնարերգութեամբ եւ անկաշկանդ ժողովրդական հիմնով: Այդ առումով Կոմիտասին կարելի է թերեւս համարել Հայ երաժշտութեան Հոմերոս...:

Երաժշտական արուեստի պատմութեան մէջ Կոմիտասը արտասովոր կերպար է: Նա եղել է հիւնասի գիտնական եւ միաժամանակ նրբազգաց, անզուգական ստեղծագործող արուեստագէտ: Ընդ որում Կոմիտասի ստեղծագործական անհատականութեան երկու կողմերը ներհակ չեն եղել, այլ ընդհա-

կառակը, փոխադարձաբար լրացրել ու հարստացրել են մէկը մէկը:

Առաջին հայեացքից, նա ասես իր առջեւ եղած շատ հետաքննողի, քան արուեստագէտի խնդիր է դրել: Այն ժամանակուայ Հայ երազանութեան համար բնորոշ՝ երաժշտական երեւոյթների խայտաբղետ յորձանջում, որտեղ ամենէն արտառուց կերպով միահիւսում էին զանազան դարաշրջանների ու դասական ժողովուրդների ազդեցութիւնները, նա փորձում էր գտնել ազգային ամենամաքուր, ոչնչով չաղարտուած ազգային լիբրո: Հայրենի երաժշտութեան «աւետեաց» այդ հիմքը գտնելու ձգտման մէջ էր նա տեսնում իր գլխաւոր կոչումը, կեանքի նպատակը:

Որպէս անխռն հնագէտ կամ թերեւս նորոգող արուեստագէտ, նա խնամքով ճաշակում էր զարեբրով կուտակուած խորթ լերատաւրումները՝ բացառապէս համար ազգային երաժշտութեան նախնական էությունները: Եւ նա այդ գտնած ժողովրդական գեղեցկութիւնը մեղմում:

Իրաւամբ Կոմիտասին է պատկանում ժողովրդական երաժշտութեան այդ հսկայական եւ ամենէն արժէքաւոր մարդի գեղեցկութեան բանահիւսութեան յայտնագործումը: Նրանից առաջ դրա հետ ծանոթութիւնը հիմնում էր պատահական եւ ամենեւին էլ ոչ ամենաբնորոշ նմուշների վրայ: Կոմիտասի բացմաթիւ դրաւումներում գեղեցկական երգը յայտնում էր իր ամբողջ լիարժէքութեամբ:

Դժուար է գերազանահատել Կոմիտասի

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(1869 - 1935)

դործունէութեան այդ կողմը. նրա ջանքերի շնորհիւ մօտապոյթիւնից եւ անդամ կորստից փրկուել է անցեալի ազգային հոգեւոր մշակոյթի անդին մարգարտը:

Ինքնադիմանքի այդ փաստը բաւական էր՝ Կոմիտասին վերապահելու ամենէն պատուաւոր տեղը ազգային մշակոյթի մի շարք խոշորագոյն գործիչներին շարքում: Բայց նա արել է աւելին: Նրա զբաղումը բանահիւսութեամբ եւ տեսական հարցերով չի կրել նեղ, ակադեմիական բնոյթ: Դրանք հետաքրքրել են նրան, ամենից առաջ, որպէս արուեստագէտի, որը ձգտում էր վերածնել անցեալ դարերի ազգային արուեստի Հայ երաժշտական աւանդոյթները, վերածնել նոր մակարդակով, արուեստաւոր երաժշտական մշակոյթի արդի պատկերացումներին համապատասխան:

Կոմիտասին յաջողուել է փայլուն կերպով լուծել այդ դժուարին ստեղծագործական խնդիրը: Նա ստեղծել է ինքնատիպ երաժշտական ոճ, որն անմիջականօրէն կապուած է գեղջկական երգի եւ Հայ միջնադարեան արուեստաւոր երաժշտութեան բնոյթի հետ:

Կոմիտասի ոճը, ժողովրդական երգի հանդէպ նրա մօտեցումը զգալիօրէն տարբեր են եղել այն սկզբունքներից, որոնք ձեւաւորուել են ԺԹ դարի եւրոպական դասական երաժշտութեան մէջ եւ մօտ են եղել արդիականութեան առաւել առաջաւոր երպանների որոնումներին: Ընդհանրացնելով եւ քննադատաբար վերամշակելով իր նախորդներին փորձը, Կոմիտասը բոլորովին

նոր որակ է տուել Հայ երաժշտութեանը: Կոմիտասի ստեղծագործութիւնը ասես բացել է ազգային երաժշտութեան անցեալ դարերի աներևոյթ հեռուն, տարել զէպի նրա սկզբնաւորման բուն ակունքները եւ միաժամանակ ուղղուած եղել զէպի ապագան, անխղճօրէն կապուած համաշխարհային եւ բաժնական արուեստի դարգացման նոր դարաշրջանի հետ: Դրանում է հենց Կոմիտասի կատարած դերի պատմական անանց նշանակութիւնը, որով նա դարձաւ Հայ դասական երաժշտութեան հիմնադիրը:

Կոմիտասը ստեղծագործական ասպարէզ է մտել երաժշտական արուեստի համար մի շատ դժուարին ժամանակ՝ սկսուող ճգնաժամի, աւանդական շատ պատկերացումներին բեկման շրջանում: Այդ պայմաններում նորը միշտ չէ որ եղել է առաջաւորի հոմանիշ, իսկ նորի որոնումները մասամբ կրել են ձեւական-ինքնաբաւ բնոյթ, երաժշտական արուեստը տանելով զէպի անելանելի փակուղիներ: Նորարարութիւնը յանուն նորարարութեան՝ բարոյական վնաս իտէալներ ունեցող այնպիսի արուեստագէտի համար, ինչպիսին միշտ եղել է Կոմիտասը, ի հարկէ ոչ մի իմաստ չի ունեցել: Երաժշտական նիւթի կազմակերպման նոր սկզբունքները բխել են ժողովրդական արուեստի, ժողովրդական երաժշտութեան էութենայից աւելի լրիւ եւ խոր կերպով հասնելու եւ այն արտայայտելու ձգտումից: Եւ ինչպէս ցոյց է տուել պատմութիւնը, դա եղել է մեր ժամանակի երաժշտական արուեստի իսկական նորոգման ամենազորեղ ուղիներից մէկը:

ԳԷՈՐԳ ԳԵՕՐԴԱՅԱՆ

Երեւան